1 בָּלָה כְּמוֹת שֶׁהִיא – מקלסים אותה לפי יופיה וחשיבותה שיש בה,
2 אך לא ישבחוה במעלה שאין בה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, יש לשבחה
3 לגמרי ולומר 'כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה', כלומר, יפה היא, וחוט של חסד
4 משוך עליה, שאם ישבחוה רק במעלות שיש בה, תשתמע מכך
5 גנותה, ששאר דברים אין בה.
6 אָמְרוּ לָהֶן בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, חֲרֵי שֶׁהָיְתָה הכלה חִיגֶּרֶת אוֹ סוּמָא,
7 וכִי אוֹמְרִים לָהּ 'כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה', וַהֲרֵי הַתּוֹרָה אָמְרָה (שמות כג ז)
8 'מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק'. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, לְדִבְרֵיכֶם, מִי
9 שֶׁלָּקָח מִקָּח רַע מִן הַשּׁוּק, ובא לפני חבירו, האם יְשַׁבְּחֶנּוּ בְּעֵינָיו, אוֹ
10 יְגַנֶּנּוּ בְּעֵינָיו, הֲוֵי אוֹמֵר – הרי ודאי שיְשַׁבְּחֶנּוּ בְּעֵינָיו, כיון שבדבר
11 שיש בו משום דרכי שלום אין איסור שקר, ואף כאן יש לשבח את
12 הכלה בפני החתן, לשבח מקחו בפניו.
13 מסיקה הגמרא: מַכָּאן – מדברי בית הלל אָמְרוּ חֲכָמִים, לְעוֹלָם תְּהֵא
14 דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעוֹרֶבֶת עִם הַבְּרִיּוֹת לעשות לכל איש ברצונו,
15 ולדבר בשבחו אף בדברים שאינם אמת.
16 מימרא נוספת בענין זה: כִּי אֲתָא – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל
17 לבבל אָמַר, חָכְמֵי מַעֲרָבָא בְּמַעֲרְבָא – כך היו משוררים לפני
18 הכלה בארץ ישראל, לֹא בָּחֵל – כלה זו אינה צריכה להתייפות
19 ב'כחל', צבע שבעיניה, וְלֹא שָׂרֵק – ואינה צריכה לצבע המאדים
20 את הפנים, וְלֹא פִּירְכוּם – אינה צריכה לקלוע שערותיה, וְעַלַּת חֵן
21 – היא נושאת חן אף בלא כל אלו.

22 * * *

23 הגמרא מבארת שאף בזמן סמיכת החכמים היו שרים לפניהם כעין
24 זה. מספרת הגמרא: כִּי סָמְכוּ רַבָּנָן לְרַבִּי זֵירָא – כאשר סמכו את
25 רבי זירא לדון דינים ולהקרא 'רבי', שָׁרוּ לֵיהּ הָכִי – כך שרו בפניו,
26 לֹא בָּחֵל וְלֹא שָׂרֵק וְלֹא פִּירְכוּם וְעַלַּת חֵן. כִּי סָמְכוּ רַבָּנָן לְרַבִּי אַמִּי
27 וְלִרַבִּי אַסִּי, שָׁרוּ לֵיהּ הָכִי – כך שרו בפניהם, כָּל מַן דַּיִן וְכָל מַן דַּיִן
28 סְמוֹכוּ לָנָא – רק חכמים דוגמת אלו תסמכו לנו, אך לֹא תִּסְמְכוּ לָנָא
29 – אל תסמכו לנו לֹא מִן סָרְמִיסְטִין – לא ממסרסי הלכות שמהפכים
30 את טעמיהם, וְלֹא מִן סָרְמִיטִין – סמרטוטין, שאין נותנים טעם הגון
31 לדבריהם. וְאָמְרִי לֵיהּ – ויש אומרים שכך אמרו, לֹא תסמכו מִן
32 חֲמִיסִין – שאינם מגלים אלא חמישית מטעמי מצוות התורה, וְלֹא
33 מִן טוּרְמִיסִין – אנשים ריקנים.
34 מעשה נוסף בשירה שלפני חכמים: רַבִּי אַבָּהוּ, שהיה מקורב
35 למלכות, כִּי הֲוָה אָתֵי מְמַתְיְכְתָא לְבֵי קֵיסָר – כשהיה בא מהישיבה
36 לבית הקיסר, נָפְקָן אֲמָהָתָא דְּבֵי קֵיסָר לְאַפּוֹיֵהּ – היו יוצאות
37 השפחות של בית הקיסר לקראתו, וּמַשָּׁרְיָין לֵיהּ הָכִי – וכך היו
38 שרות לפניו, רַבָּא דְּעַמָּיךְ – נשיא בעמנו, וּמַדְבָּרָנָא דְּאוֹמָתָיךְ – מנהיג
39 אומתנו, בּוּצִינָא דְּנָהוֹרָא – נר המאיר, שהיה קלסתר פניו מבהיק,
40 בָּרִיךְ מַתְיָיךְ לְשָׁלֵם – ברוך בואך לשלום.

41 * * *

42 הגמרא מביאה ממעשי החכמים בריקוד שלפני הכלה: אָמְרוּ עָלָיו
43 עַל רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִילְעָאי, שֶׁהָיָה נוֹטֵל בַּד – ענף שֶׁל חֲדַס וּמְרַקֵּד
44 לִפְנֵי הַכַּלָּה, וְאוֹמֵר 'כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה'.
45 רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק הָיָה מְרַקֵּד אַתָּלְתָּא – עם שלשה ענפי הדס,
46 זורק אחד ומקבל אחד. אָמַר רַבִּי זֵירָא, קָא מַכְסִיף לָן סָבָא –
47 מביישנו רב שמואל בר רב יצחק, שנוהג קלות ראש ומזלזל בכבוד
48 תלמידי חכמים. כִּי נָח נַפְשֵׁיהּ – כשנפטר רב שמואל בר רב יצחק,
49 אֵיפְסֵיק עַמּוּדָא דְּנְהוֹרָא – הפסיק עמוד אש בֵּין דִּידֵיהּ לְכוּלֵּי עָלְמָא –
50 בין מיטתו לבין כל האנשים שבאו ללוותו, וּנְמֵירִי – ומקובל הוא
51 ביד חכמים, דְּלֹא אֶפְסֵיק עַמּוּדָא דְּנְהוֹרָא אֶלָּא אִי לְחַד בְּרָא אִי לְתַרֵי
52 בְּרָא – אלא למי שהוא יחיד בדורו, או לאחד משנים היחידים
53 בדורם. אָמַר רַבִּי זֵירָא כשראה זאת, אַהֲנָיֵיהּ לֵיהּ 'שׁוּטֵיתֵיהּ' לְסָבָא
54 – אותו שוט של הדס שהיה רב שמואל בר יצחק מרקד עמו,
55 הועיל לזכותו, שמחמתו זכה לעמודא דנורא. וְאָמְרִי לֵיהּ – ויש
56 אומרים שאמר רבי זירא שהועילה לו 'שְׁטוּתֵיהּ' לְסָבָא, שהיה
57 משתטה ומקל בכבוד עצמו לשמח את הכלה. וְאָמְרִי לֵיהּ – ויש
58 אומרים שאמר שהועילה לו 'שִׁיטָתֵיהּ' – שיטתו ומנהגו לְסָבָא,
59 שנהג לשמח כך את הכלות.
60 מעשה נוסף: רַב אַחָא, היה מַרְכִּיב לֵיהּ – את הכלה אַכַּתְפֵיהּ – על
61 כתפיו וּמְרַקֵּד. אָמְרִי לֵיהּ רַבָּנָן – אמרו לו החכמים, אֲנָן מַהוּ לְמֶיעֱבַד
62 הָכִי – האם גם אנו יכולים לעשות כן. אָמַר לְהוּ, אִי דָּמְיָין עֲלֵיכוּ –
63 אם דומה הכלה בעיניכם כְּכִשּׁוּרָא – כקורת עץ, שאין לכם בה
64 הרהור כלל, לְחַיֵּי – רשאים אתם לעשות כך, וְאִי לֹא, לֹא – אינכם
65 רשאים לנהוג כן.

66 * * *

67 אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מוּתָּר לְהִסְתַּכֵּל בִּפְנֵי כַּלָּה
68 כָּל שִׁבְעָה ימי המשתה, בְּרֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעְלָהּ, שכשרואה שהכל
69 מסתכלין עליה נכנס יופיה בליבו ועל ידי כן מחבבה. אמנם
70 מסיימת הגמרא: וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ – אין הדין כמותו, אלא
71 אסור להסתכל על הכלה כלל.

72 * * *

73 הגמרא מביאה ברייתא בענין כבוד הכלה: תָּנוּ רַבָּנָן, אם יצאה
74 כלה מבית אביה לבית הנישואין, ובאותו זמן יצאו המת ומלויו
75 לבית הקברות, ודרכם עוברת באותו מקום, ואין מלוי הכלה
76 רוצים להתערב עם מלוי המת, מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת ומלויו מִלְּפְנֵי
77 הַכַּלָּה ומלויה לדרך אחרת. וְזֶה וְזֶה – בין את המת ובין את הכלה,
78 מעבירים מִלְּפְנֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שעובר בדרך זו. מביאה ברייתא
79 מעשה: אָמְרוּ עָלָיו עַל אַנְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ, שֶׁעָבַר מִלִּפְנֵי כַּלָּה לדרך
80 אחרת, אף שמצד הדין היתה הכלה צריכה לעבור לדרך אחרת
81 מלפניו, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים.
82 מדייקת הגמרא: 'שִׁבְּחוּהוּ', מִכְּלָל דְּשַׁפִּיר עָבַד – משמע שנהג כהוגן,
83 וְהָא – והרי אָמַר רַב אַשִׁי, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר שְׁנַיִם – ראש
84 הסנהדרין הגדולה שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, כְּבוֹדוֹ מָחוּל, מכל מקום מֶלֶךְ
85 שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ לדברי הכל אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל, דְּאָמַר מַר – שהרי
86 דרשו מכפילות לשון הפסוק (דברים יז טו) 'שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ',
87 שבא הפסוק ללמד שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ של המלך מוטלת עָלֶיךָ ואינו
88 רשאי למחול על כבודו, וכיון שהיה אסור לאגריפס למחול על
89 כבודו, מדוע שבחוהו חכמים.
90 מתרצת הגמרא: פָּרָשַׁת דְּרָכִים הֲוַאי – מעשה זה אירע בפרשת
91 דרכים, ובמקום להמשיך בדרכו שהיתה עוברת בדרכה של
92 הכלה, פנה אגריפס לדרך אחרת, וכיון שלא היה ניכר הדבר
93 שעשה כן מחמת הכלה לא היה זה זלזול בכבודו, ולכן שבחוהו
94 חכמים.

95 * * *

96 ברייתא נוספת בענין הכנסת כלה: תָּנוּ רַבָּנָן, מְכַבְּדִין תַּלְמִיד תּוֹרָה
97 לְהוֹצָאַת הַמֵּת לקבורה, וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה – ללוותה מבית אביה לבית
98 חופתה. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי שֶׁהָיָה מְכַבֵּד תַּלְמִיד
99 תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת כַּלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שמבטלים
100 תלמוד תורה להוצאת המת, כְּשֶׁאֵין עָמּוֹ מלוים כָּל צָרְכּוֹ, אֲבָל אם
101 יֵשׁ עָמּוֹ כָּל צָרְכּוֹ, אֵין מְכַבְּדִין.
102 מבררת הגמרא: וְכַמָּה הם 'כָּל צָרְכּוֹ'. מבארת הגמרא: אָמַר רַב
103 שְׁמוּאֵל בַּר אִינִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, תְּרֵיסַר אַלְפֵי נַבְרֵי – שנים עשר אלף
104 אנשים, וְשִׁשְׁתָּא אַלְפֵי שִׁיפּוּרֵי – ושש אלפים שופרות להכריז
105 שיבואו אנשים ללוותו, וביחד הם שמונה עשר אלף. וְאָמְרִי לֵיהּ –
106 ויש אומרים, תְּלֵיסַר אַלְפֵי נַבְרֵי, וּמִינַיְיהוּ – ומתוך אותם שנים עשר
107 אלף יהיו שִׁיתָּא אַלְפֵי שִׁיפּוּרֵי.
108 הגמרא מביאה שיעורים נוספים: עוּלָּא אָמַר, השיעור הוא כְּגוֹן
109 דְּחָיְיצֵי נַבְרֵי – שתהיה כמו מחיצה של בני אדם הנמשכת מֵאַבּוּלָּא
110 וְעַד סִיכְרָא – משער העיר ועד בית הקברות, שם נספד המת.
111 רַב שֵׁשֶׁת, וְאִיתֵימָא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, נְטִילָתָהּ – של תורה, בשעה
112 שנפטר האדם ובטל מתלמוד תורה, צריכה להיות כְּנִתִּינָתָהּ של
113 תורה בסיני, מַה נְּתִינָתָהּ היתה בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא שהיו במעמד הר סיני,
114 אַף נְטִילָתָהּ – במיתת האדם, בְּשִׁשִּׁים רִבּוֹא. וְהָנֵי מִילֵּי – ודבר זה
115 הוא לְמַאן דְּקָרֵי וְתָנֵי – לאדם שהיה קורא במקרא ושונה במשנה,

אֲבָל לְמַאן דְּמַתְנִי – למי שמלמד תורה לאחרים, לֵית לֵיהּ שִׁיעוּרָא – אין שיעור למספר האנשים אשר יוצאים ללוותו אלא הכל בטלים מתלמודם לכבודו.

* * *

שנינו במשנה: וְאִם יֵּשׁ עֲדִים שֶׁיָּצְתָה בְּהֵינוֹמָא וְכוּ' כתובתה מאתים. מבארת הגמרא: מַאי – מה היא 'הֵינוֹמָא', סוּרְחַב בַּר פָּפָּא מְשַׁמֵּיהּ דְּזֵעִירִי אָמַר, זוּ תַּנּוּרָא דְּאַפָּא – כמין חופה עגולה מהדסים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, זוּ קָרְיָתָא דְּמְנַמְנָה בָּהּ כַּלְתָּא – צעיף הנתון על ראשה ויורד ומכסה את עיניה, ומתוך כך לפעמים היא מתנמנמת תחתיו, וקרוי 'הינומא' על שם אותה תנומה.

* * *

שנינו במשנה: רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר וְכוּ' אף חילוק קליות ראיה. הגמרא מביאה מנהגים שונים בנישואי בתולה: תָּנָא בִּיהוּדָה רְאָיָה – שנה התנא במשנתינו את המנהגים שנהגו לעשות בארץ יהודה בנישואי הבתולות, ויש לברר, בְּכָל מַאי – מה היו נוהגים. אָמַר רַב, דַּרְדּוֹגֵי דְּמִשְׁחָא אַרֵישָׁא דְּרַבָּנָן – נהגו הנשים לשפשף בשמן את ראשי התלמידים. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, מִשְׁחָא דַּחֲפִיפוּתָא קָאָמַר מַר – האם כוונתך לשמן של בשמים המיוחד לחפיפת הראש שיש בו שחין, כלומר, וכי יש בהם שחין שצריכים לחפוף את ראשם בשמן זה. אָמַר לֵיהּ אביי, יַתְמָא – כיתום מן המנהג אתה, שאינך מכירו, לֹא עָבְדָא לָךְ אִמָּךְ – האם לא הנהיגה לך אמך דַּרְדּוֹגֵי מִשְׁחָא אַרֵישָׁא דְּרַבָּנָן בְּשַׁעְתָּא מַעֲשָׂה – בשעת חתונתך. כִּי הָא – כפי שמצינו דְּהָהוּא מְרַבָּנָן – אחד מן החכמים דְּאִיעַפַּק לֵיהּ לְבְרֵיהּ – שידך אשה לבנו בַּי רַבָּה בַּר עוּלָּא – עם בתו של רבה בר עולא, וְאָמְרִי לָהּ – ויש אומרים שַׁדְּכָה בַּר עוּלָּא הוא דְּאִיעַפַּק לֵיהּ לְבְרֵיהּ – שידך אשה לבנו בַּי הָהוּא מְרַבָּנָן, וְדַרְדֵּיג מִשְׁחָא אַרֵישָׁא דְּרַבָּנָן בְּשַׁעְתָּא מַעֲשָׂה.

הגמרא מבררת את הסימנים שהיו נהוגים בנישואי אלמנה. שואלת הגמרא: אַרְמַלְתָּא מַאי – אלו סימנים עושים בשעת נישואי אלמנה, כדי שיזכרו שנישאה כשהיא אלמנה. משיבה הגמרא: תָּאנֵי רַב יוֹסֵף, אַרְמַלְתָּא, לֵית לָהּ כִּיסָּנֵי – אין מחלקים קליות בשעת נישואיה, וזה הסימן שנישאה אלמנה.

* * *

שנינו במשנה: וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמֵר לַחֲבִירוֹ כּוֹ' שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו שהוא נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. מקשה הגמרא: כיון שהמשנה באה להשמיענו שרבי יהושע מודה שאדם נאמן בטענתו באופן שאין השני תובע ממנו כלום, אם כן מדוע העמיד רבי יהושע את דבריו במשנה דווקא כשהמחזיק בשדה טוען של אביך היתה וקניתיה ממנו, וְלֵיתָנֵי – והלא יכלה המשנה לכתוב מוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמֵר לַחֲבִירוֹ 'שָׂדֶה זוֹ שֶׁלְּךָ הָיְתָה וּלְקַחְתִּיהָ מִמְּךָ', שכן גם מקרה זה הוא בגדר 'אין שור שחוט לפניך', שכיון שהלה לא תבעו כלום, אלא הוא מעצמו הודה שהיתה השדה של חבירו וטוען שקנאה ממנו, נאמן.

מתרצת הגמרא: התנא נקט אופן זה בדווקא, מִשּׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנֵי סֵיפָא – לפי שרצונו לשנות בסוף דבריו את הדין 'אִם יֵּשׁ עֲדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר לְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ נֶאֱמָן', ואם היתה הרישא עוסקת באופן שהודה לו על שדה שקנה ממנו עצמו, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן היתה המשנה יכולה לומר בסיפא שאם יש עדים אינו נאמן, אִי דְּאָכְלָה שְׁנֵי חֲזָקָה – אם מדובר שהמחזיק כבר ישב בשדה שלש שנים, שזו ראיה שהשדה שלו, אַמַּאי לֹא מְהֵימַן – מדוע אינו נאמן לומר שקנאה ממנו, והרי אף שיש עדים שהיתה השדה של חבירו, מכל מקום חזקת שלש שנים מסייעתו ומוכיחה שקנאה מחבירו. וְאִי דְּלָא אֲכָלָהּ המחזיק בה שְׁנֵי חֲזָקָה, הרי פְּשִׁיטָא מְהֵימַן, דכיון שיש עדים שהיתה השדה של חבירו, והוא עצמו לא החזיק בה שלש שנים, ודאי אינו נאמן לומר שהיא שלו, ואין בכך שום חידוש, ולכן נקטה המשנה אופן שאומר שאביה מכרה לו.

תמהה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן, נַבֵּי אָבִיו נַמִּי – גם באופן שנקטה המשנה, שהוא אומר שאביו מכרה לו יש להקשות מה החידוש בסיפא, והרי אִי דְּאָכְלָהּ המחזיק בה שְׁנֵי חֲזָקָה, אַמַּאי לֹא מְהֵימַן, והרי אף שיש עדים, החזקה מסייעתו. וְאִי דְּלָא אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, פְּשִׁיטָא דְּלָא מְהֵימַן, דכיון שיש עדים שהיתה הקרקע של האב, מדוע יהיה נאמן לומר שהשדה שלו, ללא אכילת שני חזקה.

הגמרא חוזרת ומבארת את תירוצה: באמת מדובר בסיפא באופן שלא אכלה שלש שנים, וּבְשִׁלְּמָא גַּבֵּי אָבִיו – באופן שטוען 'של אביך היתה ולקחתיה ממנו', מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ – ניתן למצוא אופן מחודש בסיפא, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָהּ שְׁתַּיִם [–שנתיים] בְּחַיֵּי הָאָב, ושנה אַחַת בְּחַיֵּי בְּנוֹ הקטן, וחידש התנא שאותה שנה שישב בשדה אחר מיתת האב בעוד בנו קטן אינה עולה לו למנין שנות החזקה, וּכְשִׁיטָתוֹ דְּרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן – אין החזקה בקרקע של קטן נחשבת כראיה שהיא של המחזיק בה, וַאֲפִילּוּ הַנָּדִיל – אף אם המשיך הלה להחזיק בקרקע לאחר שגדל הקטן, משום שבתחילה כשראהו הבן יושב בשדה היה קטן וסבור היה שהשדה של המחזיק בה, ולכן גם כשגדל לא ערער עד ששמע מפי אחרים ששדה זו של אביו היתה. אך אם היתה המשנה עוסקת באופן שאמר לחבירו שדה זו שלך היתה וקניתיה ממך, פשוט שאם יש עדים שהיתה של חבירו ולא החזיק בה הלה שלש שנים, שאינה שלו.

מקשה הגמרא: לדבריך נמצא שבדברי התנא של משנתינו התחדש שהחזקה בנכסי קטן אינה מועילה, ואם כן קשה, וְכִי רַב הוּנָא שאמר דין זה, מַתְנִיתִין אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן – בא להשמיענו דין שכבר נאמר במשנה.

מתרצת הגמרא בשני אופנים: אִיכָּא דְּאָמְרִי – אם תרצה תאמר שרַב הוּנָא דַּיּוֹקָא דְּמַתְנִיתִין קָאָמַר – אמר דין זה כיון שאינו מפורש במשנה, אלא הוא רק מדויק מתוך דבריה, ואף רב הונא עצמו למד דין זה מדיוק המשנה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִינְהִי, 'אֲפִילּוּ הַנָּדִיל' קָא מַשְׁמַע לָן – רב הונא בא לחדש שאפילו אם המחזיק נשאר בקרקע לאחר שגדל הקטן, אין זו חזקה, כיון שתחילת ישיבתו בה היתה בקטנותו, ודין זה אינו נלמד ממשנתינו.

הגמרא ממשיכה לברר מדוע לא יכלה המשנה לנקוט חידוש זה באופן שהיתה השדה של חבירו. מקשה הגמרא: וְלִיתַנְיֵיהּ בְּדִידֵיהּ – מדוע לא נקטה המשנה אופן שאומר 'שדה זו שלך היתה', וְלוֹקְמָהּ – וכדי לבאר את החידוש בסיפא נעמידנה כְּגוֹן שֶׁאָכְלָהּ המחזיק שְׁתַּיִם בְּפָנָיו – בפני המערער, וְשנה אַחַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וּכְגוֹן שֶׁעָבַרְתָּ הבעלים הראשונים מהמקום ואינו יכול למחות במחזיק, ונאמר שחידשה המשנה ששנה זו אינה מצטרפת לשני חזקה, ולכן מוציאים את השדה מידו על פי העדים.

מתרצת הגמרא: אף באופן זה אין כל חידוש, שהרי יש לברר, 'בָּרַח' מֵחֲמַת מַאי – מאיזה טעם ברח אותו אדם, אִי דְּבָרַח מֵחֲמַת נְפָשׁוֹת – שהיתה המלכות מבקשת להורגו, פְּשִׁיטָא דְּלָא מְהֵימַן המחזיק, דְּלָא מָצֵי מַחֵי – שהרי לא היה המערער יכול למחות, מחשש שיתפסוהו. וְאִי דְּבָרַח מֵחֲמַת מָמוֹן, שהיה חייב לאנשי עירו, הרי ישיבת המחזיק בשדה באותה השנה כן מצטרפת למנין שנות החזקה, כיון דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֶחֱוֵי – שהיה לו למערער למחות מאותו מקום שברח לשם, דְּקָא מָיְיתֵי לָן שְׁמָהָאּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו – של המחזיק בשדה, הַוְיָא מְחָאָה.

הגמרא מביאה את המקור לכך שמחאה שלא בפני המחזיק נחשבת למחאה: דְּתָנַן במשנה (ב"ב לח.), שָׁלֹשׁ אַרְצוֹת הן בארץ ישראל החלוקות זו מזו לְעִנְיַן חֲזָקָה, יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל. הָיָה בעל הקרקע בִּיהוּדָה ושדהו בגליל, וְהֶחֱזִיק בה אדם אחר בַּגָּלִיל שלש שנים, או באופן הפוך, שהיה בעל הקרקע בַּגָּלִיל ושדהו ביהודה, וְהֶחֱזִיק בה אדם אחר בִּיהוּדָה שלש שנים, אֵינָהּ חֲזָקָה, עַד שֶׁיִּהְיֶא עָמּוֹ בעל השדה בְּאותה המדינה.

ומבארת הגמרא את המשנה: וְחַיְּינָן בָּהּ – ונשאנו ונתנו בדברי המשנה, שיש להקשות בה, מַאי קָסָבַר התנא במשנה זו, אִי קָסָבַר שמְּחָאָה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו – של המחזיק בשדה הַוְיָא מְחָאָה, אם כן אֲפִילּוּ אם בעל הקרקע בִּיהוּדָה וְהמחזיק נמצא בַּגָּלִיל, נַמִּי – גם כן תועיל

המשך בעמוד עו

החזקה. וְאִי קָסָבַר התנא שמְחָאָה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֹא הַוְיָא מְחָאָה, אם כן היה לתנא לחדש שאֲפִילּוּ יְהוּדָה וְיהוּדָה – אף אם שניהם בארץ יהודה, נַמִּי לֹא תועיל החזקה. ותירצו, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל, לְעוֹלָם קָסָבַר התנא מְחָאָה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו הַוְיָא מְחָאָה, ולכן אם היו שניהם באותה ארץ מועילה מחאתו אף שלא היתה בפני המחזיק, וּמַתְנִיתִין שמבואר בה שכשהשדה בגליל והבעלים ביהודה, אין מחאתו מועילה [ולכן אין החזקתו מועילה, שהרי אף אם היה מוחה לא היתה תועלת במחאתו], בְּשָׁעַת חֵירוּם שָׁנוּ – בזמן שיש תיגרה בין המלכויות, ויכול המחזיק לומר שמחמת כן לא בא קול המחאה לאוזניו, ולכן אין זו חזקה.

מקשה הגמרא: אם הטעם הוא מחמת שמדובר בשעת חירום, הרי גם בשתי עיירות הסמוכות זו לזו יתכן שלא תשמע המחאה מפני החירום, וְאִם כֵּן מַאי שָׁנָא – במה שונים יְהוּדָה וְגָלִיל, דְּנָקַט אותם התנא יותר משאר מקומות.